

ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΓΩΝ ΤΟΥ 1821

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1946

ΔΙΟΝ Π. ΚΑΛΟΤΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΕΠΙΤΑΓΗ ΤΗΣ
ΚΑΙ Ο ΑΤΩΝ ΤΟΥ 1821

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

Ἡ Ἑλλάς ἴσως θὰ ἐστέναζεν ἀκόμη ὑπὸ τὸν
Τουρκικὸν ζυγόν, ἐὰν ἡ Ἐπιάνησος δὲν παρεί-
χε τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικήν ὑποστήριξιν τῆς εἰς
τοὺς ὑποδούλους Ἑλλήνας. Αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ
καταφύγιον τῶν βραδύτερον διαπρεψάντων κατὰ
τὴν ἐπανάστασιν ἀνδρῶν, τὸ σχολεῖον εἰς τὸ
ὁποῖον οἱ ἄξεστοι οὗτοι ἀρματολοὶ καὶ κλέ-
φτες ἐδιδάχθησαν μὲ τὰ ὀλίγα κολυβογράμμα-
τα τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς
τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, τὸ κέντρον,
τὸ ὁποῖον οἱ καταφυγόντες εἰς τὰς Ἰονίους
νήσους ὑπόδουλοι Ἕλληνες ἐχρησιμοποίησαν
πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀπελευθε-
ρώσεως τῆς πατρίδος τῶν. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ-
τον συνέβαλλον τὰ μάλιστα καὶ οἱ Ἐπτανή-
σιοι, διότι περιέθαλψαν τὰς προσφυγούσας εἰς
τὰς νήσους οἰκογενεῖας τῶν ἀγωνιζομένων,
συνέδραμον διὰ χρημάτων καὶ ὧλων αὐτοὺς
καὶ δὲν ἐδίστασαν καὶ τὸ αἶμά τῶν νὰ χύσουν,
διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλ-

Δείγματα τῶν θυσιῶν τούτων εἶναι καὶ τὰ ἐξῆς : Εἰς τὴν κατὰ τὸ 1571 συγκροτηθεῖσαν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου Ζακύνθια πλοῖα συνετέλεσαν εἰς τὴν πρώτην ἦταν τῆς Τουρκίας κατὰ θάλασσαν.

Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1669 ὡς ἀδελφοὶ οἱ Ζακύνθιοι ὑπεδέχθησαν τοὺς προσφυγόντας εἰς τὴν νῆσόν των Κρήτας.

Κατὰ τὸν Τουρκοενετικὸν πόλεμον τοῦ 1715 διὰ χρημάτων Ζακυνθίων ἐξοπλίζονται δύο γαλέραι καὶ σχηματίζεται σῶμα Ἑπτανησίων πολεμιστῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ζακυνθίων ἀδελφῶν Εὐσταθίου καὶ Νικολάου Λογοθέτου. Ὁ Τουρκικὸς στόλος πρὸς ἐκδίκησιν καίει τὰς Στροφάδας καὶ ἀπειλεῖ νὰ καύσῃ τὴν Ζάκυνθον.

Τῷ 1770 ὁ Ὁρλώφ κατ' ἐντολὴν Αἰκατερίνης τῆς Βας ἐξεγείρει τοὺς Ἕλληνας, ἡ δ' Ἑνετικὴ Κυβέρνησις ἐμποδίζει τοὺς Ἑπτανησίους νὰ ἔλθουν ἄρωγοὶ εἰς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τιμωρεῖ τοὺς παραβάτας τῶν διαταγῶν τῆς. Ἐλάχιστοι ὅμως ὑπακούουσι καὶ οἱ περισσότεροι σπεύδουσι νὰ συνδράμουν παντοιοτρόπως τοὺς ἀγωνιζομένους. Μεταξὺ τῶν ἀπειθησάντων συγκαταλέγεται καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς Διοικήσεως Κερκύρας Ζακύνθιος Σπυρίδων Βάλσαμος, ὁ ὁποῖος, ἐγκαταλείψας τὴν θέσιν του, μετέβη εἰς Κιτριάς τῆς Μάνης καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν ἐπα-

ναστατῶν. Εὐθὺς διατάσσεται ἡ δήμεσις τῆς περιουσίας τοῦ Βαλσάμου, ἡ ἀφαίρεσις τῶν τίτλων τῆς οἰκογενειακῆς του εὐγενείας καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ παραβάτου. Τὸ παράδειγμα τούτου ἀκολουθοῦσι 2000 Ζακύνθιοι, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ν. Φουρτούνη εἰσβάλλουν εἰς τὴν Ἥλιν, καίουν τὰς κώμας, διαρπάζουν τοὺς Τουρκικοὺς ἀγροὺς καὶ ὀργανώνουν τὴν κατακτηθεῖσαν ἐπαρχίαν κατὰ τὸ Ἑνετικὸν διοικητικὸν σύστημα. Κατὰ τῶν Ζακυνθίων αὐτῶν ἐπέρχονται Τουρκαλβανοί. Ἐκ τῶν ἀμυνομένων δὲ Ζακυνθίων διακόσιοι ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ὑπόλοιποι κατέφυγον εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἀφηγήθησαν τὰ συμβάντα, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸ θριαμβευτικὸν τρόπαιον, τὸ ὁποῖον ἐσχημάτισαν οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν φονευθέντων.

Ἡ Ἑνετικὴ ἀρχὴ Ζακύνθου ἐνήργησεν ἀνσκήσεις, συνέλαβε τοὺς πρωταιτίους καὶ τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὅπου καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακάς. Τὴν φυλάκισιν μόνον ὁ Ζακύνθιος Μοτσηνῆγος διέφυγε τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ὁρλώφ, ἀπειλήσαντος νὰ βομβადίσῃ τὴν Κέρκυραν.

Ἐπίσης Ζακύνθιοι μετὰ Κεφαλλήνων εὐγενῶν ἐξήγειραν εἰς ἐπανάστασιν τὴν πόλιν τῶν

ὕπὸ τῶν Τουρκαλβινῶν, οἵτινες, ἐπελθόντες ἐπεδόθησαν εἰς ἀγρίαν σφαγὴν. Ἀποτυχούσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 περὶ τοὺς 60.000 πρόσφυγες κατέφυγον εἰς Ζάκυνθον. 8000 ἐξ αὐτῶν παρέμειναν ἐν τῇ νήσῳ, οἱ δὲ λοιποὶ διεσπάρησαν εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Ἑνετικῆς ἐπικρατείας. Ἡ Πύλη διεμαρτυρήθη διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἡ Ἑνετικὴ κυβέρνησις ὑποσχεθεῖσα ὅτι θὰ ἀπελάσῃ πάντα, προσφυγόντα τῷ 1770 εἰς τὰς νήσους, ἐξέδωκε μὲν διαταγὴν νὰ ἐγκαλείψουν τὸ ἔδαφος τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας οἱ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο προσφυγόντες, ἐπολιτογράφησεν ὅμως ἀπαξάπαντας καὶ ἐφωδίασεν αὐτοὺς μὲ πιστοποιητικὸν Ἑνετικῆς ὑπηκοότητος προχρονολογημένον.

Τῷ 1788 ὁ θρυλικὸς ἥρωας τῶν θαλασσῶν Λάμπρος Κατσώνης ἐπισκέπτεται τὴν Ζάκυνθον καὶ ζητεῖ τὴν συνδρομὴν τῶν κατοίκων. Πλεῖστοι τότε Ζακύνθιοι καὶ ἄλλοι Ἑπτανήσιοι τίθενται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ καὶ προσφέρουσι τὰ πλοῖά των.

Τῷ 1807 ἐκραγέντος τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου ὁ Ἀλῆ πασᾶς παρασκευάζεται νὰ καταλάβῃ τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Λευκάδος. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἀναλαμβάνει τὴν ἄμυναν τῆς νήσου. Ὁ Δημήτριος Καραϊσκάκης καὶ ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης μετὰ 200 κλεφτῶν ἔρχονται εἰς Λευκάδα

διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἑπτανήσιους. Ὁ Κατσαντώνης καὶ ὁ Βότσαρης μετὰ 250 παλληκαριῶν ἔρχονται εἰς ἐπικουρίαν. Οἱ Ἀρματολοί τῆς Ρούμελης καὶ οἱ Σουλιῶται ὀρκίζονται νὰ συνδράμουν τοὺς Ἑπτανήσιους καὶ πολεμήσουν τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ τύραννος τῆς Ἡπείρου κατορθώσῃ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοποὺς τοῦ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι περιέρχονται εἰς τοὺς Γάλλους, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσίτ τῆς 8 Ἰουνίου 1807.

Τῷ 1818 ἡ ἀκήκουσα εἰς τὴν Ἑπτάνησον Πάργα παραχωρεῖται ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν ἀντὶ 150 λιρῶν εἰς τὸν τύραννον. Οἱ δυστυχεῖς Πάργιοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταλίπωσι τὴν πατρίδα των καὶ νὰ καταφύγωσιν, ἄλλοι μὲν εἰς Κέρκυραν, ἄλλοι δὲ εἰς Παξ-ύς. Οἱ ἀπὸ τὸ 1770=1821 καταφυγόντες εἰς Ἑπτάνησον ἀπέτελεσαν τὸν πυρῆνα πρὸς σχηματισμὸν ἐν Ζακύνθῳ μυστικῆς τινος ὀργανώσεως, ἡ ὁποία σὺν τῷ χρόνῳ κατέληξεν εἰς τμήμα τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας. Εἰς τὴν ὀργάνωσιν αὐτὴν ἀνήκον ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἄνθιμος Ἀργυρόπουλος, ὅστις καὶ διωρίσθη ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῆς οἰκογενείας τοῦ Λατίνου. Ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔστειλε τῷ 1818 εἰς Ζάκυνθον τὸν ταγματάρχην Νικόλαον Πάγκαλον, διὰ νὰ

ὅτι δὲν θέλω προδώσει ποτὲ τὸ μυστικόν, τὸ ὁποῖον σήμερον μὲ ἐνεπιστεύθη ὁ ἀδελφός, ὅστις μὲ κατηγεῖ καὶ μὲ κάμνει μέλος τῆς μεγάλης ἀδελφότητος· ὀρκίζομαι εἰς τὸ γλυκύτατον ὄνομα τῆς πατρίδος, εἰς τὰ χυθέντα αἵματα τῶν φονευθέντων καὶ θυσιασθέντων ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας μου καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνειδήσεώς μου καὶ ἐπικαλοῦμαι εἰς τοῦτο μάρτυρα τὸν κύριον καὶ βοηθὸν καὶ προστάτην, ὅτι θέλω βάλλει ὅλας μου τὰς δυνάμεις, διὰ νὰ βοηθήσω μὲ κάθε τρόπον τὴν ἀδελφότητα εἰς τὸν μέγαλον καὶ ἱερὸν σκοπὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἐναντίον παντός, ὅστις καταπατεῖ ἢ τολμήσῃ νὰ καταπατήσῃ τὰ ἱερὰ δίκαιά της. Ὑρκίζομαι πρὸς ταῦτα ὅτι δὲν θέλω ἔμπει εἰς καμμίαν ἄλλην ἀδελφότητα, ἢ ὁποία ἔχει ἄλλους σκοποὺς ἢ ἢ ὁποία ἤθελεν ἔχει τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἀλλ' ὅτι θέλω ἀκσλουθεῖ πάντοτε τὰς ὁδηγίας, τὰς ὁποίας θέλει δίδει εἰς ἐμὲ κατὰ καιρὸν ὁ κατηχὼν με ἀδελφός, ἢ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον οὗτος μὲ διευθύνει». Οὕτω συνέστη ἐν Ζακύνθῳ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἐκεῖθεν δὲ διεκλαδώθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους.

Τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1820 διορίζονται ἑφοροὶ τῆς Φιλικῆς διὰ τὴν Ζακύνθον, οἱ κόμητες Διονύσιος Ρώμας καὶ Ἀναστάσιος Φλαμπουριάρης.

Τῷ 1820 ὁ Ζακύνθιος κρεοπώλης Διόγος, λόγῳ διαστάσεως μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ὅστις μετήρχετο ἐν Ζακύνθῳ καὶ τὸν ζωέμπορον, ἐπρόδωσε τὰ τῆς Φιλικῆς εἰς τὸν Ἀλῆ πασά. Οὗτος δὲ τὰ κατέδωκεν εἰς τὸν Μαΐτλανδ. Τότε ὁ ἀρμοστής διέταξε τὸν ἐν Ζακύνθῳ ἑπαρχὸν Ρώσσην νὰ συλλάβῃ τοὺς συνομοτοῦντας κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὡς ἦτο φυσικὸν ἡ οἰκία τοῦ Ρώμα ἐπολιορκήθη, ἐκινδύνευεν δὲ νὰ κατασχεθῇ ἡ ἀλληλογραφία τῶν Φιλικῶν. Ἀλλ' ὁ Ρώμας, προΐστάμενος ἄλλης παγκοσμίου μυστικῆς ἀδελφότητος, εἰς ἣν ἦτο μαθητῆς ὁ Ρώσσης παρέδωκεν εἰς αὐτὸν πρὸς φύλαξιν ἐσφραγισμένα τὰ ἔγγραφα τῆς Φιλικῆς, ὡς ἐμπιστευτικὰ ἔγγραφα τῆς ἀδελφότητος, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀνῆκε καὶ κατέστησεν αὐτὸν προσωπικῶς ὑπεύθυνον, ἐὰν ἀπεσφραγίζοντο. Οὕτω δὲ προελήφθη ἡ ἀποκάλυψις τῶν μυστικῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Τῇ 27 Φεβρουαρίου 1821 ὁ Ὑψηλάντης ἔγραψε τὴν προκήρυξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Ζακύνθιοι καὶ Κεφαλληνεῖς ἔσπευσαν εἰς τὰς παραδουναβεῖους χώρας διὰ νὰ μετὰσχῶσι τοῦ ἀγῶνος. Τότε καταρτίζεται εἰδικὸν ἐπτανησιακὸν σῶμα ἐκ 300 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἰθακήσιον Βασίλειον Καραβιάν, τὸ ὁποῖον ἐπετέθη κατὰ τῶν Τούρκων

Ἰακωβὸν Τελλίου. Ἄλλο σῶμα ἐκ 600 ἐπτανησιῶν ὑπὸ τὸν Ἀθαιάσιον Καρπενησιώτην συγ-

κεντροῦται εἰς Γαλάζιον. Τὸ σῶμα τοῦτο ὑποβηθεῖ καὶ μικρὸς στολίσκος ἀπὸ πλοῖα, ἀνήκοντα εἰς Ἑπτανησίους καὶ διατελοῦντα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κεφαλλήνου Ἀνδρέου Σφαέλου.

Τὸ Γαλάζιον ἠλώθη καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ Καραβία ἐστράφη πρὸς τὸ Βουκουρέστιον καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Δραγατσάνι, ὅπου ἤτιθέη, ἐλλείψει σχεδίου καὶ συνεννοήσεως πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν, τὸ δὲ τοῦ Καρπενησιώτου κατηυθύνθη πρὸς τὸ Σκουλένι.

Οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσουν τὸ Σκουλένι. Ἐκεῖ διέπρεψαν οἱ Ζακύνθιοι Νικόλαος καὶ Θεόδωρος Καλαμᾶς, ὁ Σπυρίδων Δαλιώστρος, ὁ Κεφαλλὴν Μαγκλέρης καὶ ὁ Λευκάδιος Ἀπόστολος Σταύρακας. Οὗτοι πρὸ τῆς μάχης μετέλαβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ὠρκίσθησαν νὰ χύσουν μέχρι τῆς τελευταίας ρανίδος τὸ αἷμά των. Κατόπιν ἀντεπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἰσχυρῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ ὑπέκυψαν ἥρωϊκῶς μαχόμενοι. Τὸν ἡρωϊσμόν των περιγράφει ὁ Πουκεβίλ εἰς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Δαλιόστρου. Οὗτος, πληγείς εἰς τὸ στήθος, διὰ τῶν ρακῶν τοῦ χιτῶνός του ἀποφράττει τὸ τραῦμα τοῦ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μάχηται. Πλέων ὁμως εἰς τὸ αἷμα, γράφει ἐπιστολὴν πρὸς τὴν μητέρα του, διὰ νὰ τὴν σύγχαρη, διότι ὁ υἱὸς τῆς

ἀποθνήσκει ὑπὲρ πατρίδος. Μετὰ τοῦτο ἐξέπνευσε προφέρων ὥς κύκνειον ᾠσμα «θνήσκω ὑπὲρ πατρίδος».

Περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1821 οἱ Ἑπτανησιοὶ τῶν Πατρῶν ἀποστέλλουν τὰς οἰκογενείας αὐτῶν εἰς τὰς νήσους, αὐτοὶ δ' ὀπλισθέντες ἐδήλωσαν εἰς τὸν ἄγγλον πρόξενον ὅτι θὰ ἰδρύσουν πολιτοφυλακὴν, διότι οἱ Τούρκοι εἶναι ἀνίκανοι νὰ τηρήσουν τὴν τάξιν. Ὁ πρόξενος ἡρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ τοῦτο, ὅθεν αὐτοὶ τὴν 21 Μαρτίου ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη. Καὶ οἱ μὲν Πατρινοὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τὸν ὑποδηματοποιὸν Π. Καραντζάν, οἱ Ζακύνθιοι ὑπὸ τὸν φαρμακοποιὸν Ν. Γερακάρην καὶ οἱ Κεφαλλήνες ὑπὸ τὸν Βαγγέλην Λιβαδᾶν. Οἱ Τούρκοι φοβηθέντες ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον, οἱ πρόξενοι τῆς Ρωσσίας καὶ Σουηδίας, Ἑπτανήσιοι κάτοικοι Πατρῶν, ἀνεχώρησαν δι' Ἑπταήσον, φοβούμενοι ἀντεκδίκησιν τῶν Τούρκων, διότι ἐβοήθησαν τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ πρόκριτοι τῶν Πατρῶν σπεύδουν μετ' ἐνόπλων εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τὴν ὁποίαν ἐφύλαττον Ζακύνθιοι καὶ πρὸ τοῦ ὑψώσαντος τὸν σταυρὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ ὀρκίζονται ὅτι θὰ ἀποθάνουν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ὁ Γιουσοῦφ πασᾶς διοικητῆς Εὐβοίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται καὶ αἱ Πάτραι, εἶδο

ΙΑΚΩΒΑΚΙΟΥ

ΔΗΜΟΣΕΙΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ

τοὺς Ἑπτανησίους μεταξὺ δύο πυρῶν, ἡνάγκασεν οὕτους ν' ἀποσυρθῶσι, μεθ' ὃ ἐπεδόθη εἰς πυρπόλῃσιν τῆς πόλεως, σφαγὴν καὶ λεηλασίαν.

Ὡσαύτως τὴν 3ην Ἀπριλίου 1821 Ἑπτανήσιοι, μαχόμενοι ἐπὶ ῥκτάωρον, ἀποκρούουσι τοὺς Τούρκους τοῦ Λάλα, 1500 δὲ Ζακύνθιοι καὶ Κεφαλλῆνες πολιορκοῦσι τὸ χωρίον, οἱ Τούρκοι ἐπιχειροῦν ἔξοδον καὶ τὴν 2αν Μαΐου συνάπτεται μάχη παρὰ τὸ χωρίον Λαντσόϊ. Οἱ Τούρκοι τρέπονται εἰς ἄτακτον φυγὴν. Ὁ Γιουσούφ ἀντεκδικούμενος σπεύδει τὴν 11ην Ἰουνίου εἰς Λάλα καὶ ἐφορμᾷ κατὰ τῶν Ἑπτανησίων, εἰ ὅποιοι ἀναδεικνύονται νικηταί, πληρωθέντος ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῶν, τοῦ Κεφαλλήνος Ἀνδρέου Μεταξᾶ. Μετὰ τοῦτο ὁ Γιουσούφ ἀποσύρεται εἰς Πάτρας.

Βραδύτερον ἀναφέρονται δράσαντα δύο σώματα τακτικοῦ στρατοῦ, τὸ ἓν συσταθὲν τῷ 1822 ἐκ Ζακυνθίων, τὸ δ' ἕτερον τῷ 1826 ἐξ Ἑπτανησίων. Ἐπίσης ἄλλο σῶμα ἐξ Ἑπτανησίων ὑπὸ τὸν Κεφαλλῆνα Φωκᾶν μετέχει τῆς μάχης τοῦ Κομποτίου. Ἡ στενότης τοῦ χώρου δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθῶμεν πλεότερον εἰς τὰ τῆς συμβολῆς τῶν Ἑπτανησίων εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, καταλήγοντες δὲ θ' ἀναφέρωμεν ὅτι εἶναι ἔργον Ἑπτανησιακὸν ἢ ἐν Ναυαρίνῳ Ναυμαχία, ἢ ὅποια ἔδωκε τὴν χα-

ριστικὴν βολὴν εἰς τὴν δουλείαν τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν Κερκύρας φυλάσσεται ἡ ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου μετὰ τοὺς ναυάρχους καὶ λοιποὺς Ἀγγλοὺς πολιτικοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας αὐτῆς ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ναυμαχία δὲν ἐγένετο τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν ναυάρχων, ἀλλὰ κατόπιν παροτρύνσεως τοῦ Ἀγγλοῦ ναυάρχου ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Ἀνδρέου Μουστοξύδου. Διὰ τὸν λόγον μάλιστα τοῦτον ὁ Μουστοξύδης ἐμεσολάβησε μετὰ τοῦ κόμητος Διονυσίου Ρώμα καὶ τοῦ δουκὸς Σοῦσεξ παρὰ τῷ Ἀγγλικῷ ναυαρχεῖῳ, διὰ νὰ μὴ τιμωρηθῇ ὁ Ἀγγλος ναύαρχος διὰ τὴν πρωτοβουλίαν του, καὶ διὰ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρίδα τῶν οἱ συμπράξαντες πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐν Ναυαρίνῳ Ἑπτανήσιοι καὶ μὴ ἐπιβληθῇ ποινὴ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ τότε ἐν Κερκύρᾳ Ἀγγλοῦ ἀρμοστοῦ Φρειδερίκου Ἀδαμ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

...στην Βολίαν εις την βουλαν της ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΙς τον Μητροπολιτικόν ναόν Κερκίρας φυ-
λάσσεται ή ανέκδοτος αλληλογραφία του Άνα-
δόρου Μουσταφάου ή του ναυάρχου και
λοιπούς Άγγλους πολιτικούς της εποχής.
Εκ της αλληλογραφίας αυτής αποδεικνύεται
ότι ή ναυαρχία δεν έγένετο ή πρωτοβουλία
των ναυάρχων, αλλά κατοπίνα παροτρύνσεως
του Άγγλου ναυάρχου υπό του Κερκίρα
Ανδρέου Μουσταφάου. Διά τον λόγον αυτόν
στα τοιούτον ό Μουσταφάου έμεγαλάνη μετá
του κήρυτος Διανυσίου Ράφα και του βουκά-
Σεφες παρά τη Άγγλική ναυαρχεία, διά να ή
τιμωρή ή Άγγλος ναυαρχος διά την πρω-
τοβουλία του, και διά να έπιστρέψουν εις
την πατρίδα των οι συμπράξαντες πρός ατα-
λευθέρωσιν της ΕΛΛΑΔΟΣ εν Ναυαρίν. Έπειτα
ήσαν και ή έπιβληθή μομφή εις αυτόν υπό
του τότε εν Κερκίρα Άγγλου άφροστου Φρει-
δερίκου Άδαμς, αλλά ο Άδαμς ούκ ανήκεν
εντός της ΕΛΛΑΔΟΣ.

...τον από ...
...τον από ...

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΟ ΜΕΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΩΚΤΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΟ ΜΕΟΥΡΙΟΥ

Α1.52.Φ13.8826